Zounek, Jiří

Distanční vzdělávání a e-learning

In: Zounek, Jiří. *E-learning - jedna z podob učení v moderní společnosti.* Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2009, pp. 45-48

ISBN 9788021051232

Stable URL (handle): https://hdl.handle.net/11222.digilib/124027
Access Date: 17. 02. 2024
Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MUNI ARTS Masarykova univerzita Filozofická fakulta

Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University
digilib.phil.muni.cz

DISTANČNÍ VZDĚLÁVÁNÍ A E-LEARNING

V souvislosti s rozvojem e-learningu nelze pominout další formy vzdělávání, které mají s e-learningem mnoho styčných ploch. V tomto smyslu mám na mysli zejména distanční vzdělávání, které lze stručně charakterizovat jako formu studia zprostředkovanou médii. Toto studium má velmi dlouhou tradici, jeho kořeny sahají až do devatenáctého století (Simonson et al., 2006; Zlámalová, 2008). Samozřejmě také v distančním vzdělávání se výrazně projevil nástup moderních technologií, proto Bates (2005) rozlišuje tři generace distančního vzdělávání:

- **První generace** je charakterizována „jednoduchými" technologiemi či technologiemi s jednosměrnou možností komunikace, při níž student prakticky nemá možnost nějaké přímé interakce. V této fázi bylo učení založeno především na písemné korespondenci.
- **Druhá generace** je charakteristická kombinováním tištěných materiálů a televizního vysílání (případně rádia), přičemž už existovaly materiály připravené speciálně pro distanční vzdělávání.
- **Třetí generace** distančního vzdělávání již využívá nejmodernější technologické prostředky, jakými jsou např. internet či videokonference, které umožňují interakce či vzájemnou komunikaci (srov. Simonson, 2006).

Jak uvádí Simonson (2006), tradiční definice popisovaly distanční vzdělávání jako takové, které se uskutečňuje v různém čase a na různých místech, kdežto novější definice ovlivněné možnostmi ICT často vnímají distanční vzdělávání jako učení ve stejném čase (online) a na různých místech. Je zřejmé, že moderní technologie se prosazují do distančního vzdělávání, a postupně je také v mnoha ohledech mění. Zde se již přímo prolíná e-learning a problematika učení s podporou ICT v rámci distančního vzdělávání. Tím vyvstává otázka, jaký je vlastně vztah mezi e-learningem a distančním vzděláváním. Nejde o jedno téma se dvěma různými názvy? Není e-learning novou vývojovou fází distančního vzdělávání?

Pokud chci odpovědět na uvedené otázky, musím se alespoň ve stručnosti vrátit k vymezení distančního vzdělávání. V současnosti lze totiž jen těžko najít jeho obecně přijímanou definici. Pojetí distančního vzdělávání se proměňovala nejenom v čase, ale různost je dána rovněž rozdílnými teoretickými východisky. Jedno z velmi obecných vymezení distančního vzdělávání říká, že jde o institucionální

formální vzdělávání, v němž jsou interaktivní telekomunikační systémy využívány k propojení studentů, učebních zdrojů a vyučujících (Simonson, 2003 in Simonson et al., 2006). Tato definice sice v obecné rovině vystihuje podstatu distančního vzdělávání, ale současně neříká takřka nic přesnějšího o pedagogických otázkách. Využijeme proto definici Zlámalové (2008), která více reflektuje právě otázku učení a vyučování. Distanční vzdělávání je autorkou pojímáno jako „**multimediální forma řízeného samostatného studia, které je koordinováno vzdělávací institucí a v němž jsou vyučující resp. konzultanti (tutoři) v průběhu vzdělávání trvale nebo převážně fyzicky odděleni od vzdělávaných. Multimediálnost zde znamená využití všech dostupných a účelných didaktických prvků a technických prostředků, kterými lze prezentovat učivo, komunikovat se studujícími, provádět průběžné hodnocení studijních pokroků a případně také hodnotit závěrečné výsledky studia. Aktuální a efektivní podporou distančního studia je metoda eLearning**“ (Zlámalová, 2008, s. 17). Autoři Pedagogického slovníku (Průcha, Walterová, Mareš, 2009) uvádějí, že distanční vzdělávání se může uplatnit jak na vysokých školách, tak i na středních a vyšších odborných školách (viz zákon č. 561/2004 Sb.). V tomto případě jde zpravidla o studium realizované zcela nebo zčásti prostřednictvím ICT (doplněno o konzultace). Distanční vzdělávání je ovšem častěji spojováno s vysokoškolským studiem, kdy se realizuje například na tradičních univerzitách v podobě kombinované nebo distanční formy studia. Česká republika je příkladem tzv. duálního systému, v němž mají „kamenné“ univerzity a vysoké školy možnost nabízet studium v prezenční, ale i v kombinované nebo distanční formě.[29] K základním charakteristikám distančního vzdělávání patří:

1. Individualizace a flexibilita – spočívá v široké a různorodé nabídce studijních možností, kdy je možné pružně obměňovat rozvrh vzdělávacích kurzů, ale také měnit nebo aktualizovat jejich obsah.
2. Samostatnost studia – je založena na předpokladu, že student má být schopen zvládnout daný předmět bez přímé pomoci učitele. To znamená, že k tomuto účelu musejí být připraveny speciální učební materiály obsahující nejen logicky uspořádané

29 Již na počátku devadesátých let minulého století bylo rozhodnuto, že v naší zemi nebude podpořena myšlenka vzniku samostatné distanční univerzity (Zlámalová, 2008). Ve světě ale existují samostatné instituce pro distanční vzdělávání, z nichž velmi známá je např. The Open University ve Velké Británii (více informací např. na http://www3.open.ac.uk/about/) nebo The Open Universiteit Nederland v Nizozemsku (http://www.ou.nl/) aj.

příslušné učivo, ale také zpětnovazební informace či procvičování, čemuž musí odpovídat i formální zpracování takových materiálů.
3. Multimediálnost – vychází z principu názornosti, který podporuje učení; multimediálnost tak označuje širokou paletu způsobů, kterými je možné prezentovat učivo (text, fotografie, video), ale také komunikovat mezi aktéry vzdělávacího procesu.
4. Podpora studujících – je principem, jenž sehrává v distančním studiu jednu z klíčových rolí, protože studenti nejsou v denním přímém kontaktu s učiteli či se vzdělávací institucí. Podpora se tak týká nejenom všech aspektů učení, ale také evidence studia nebo např. psychologického poradenství (zpracováno volně podle Zlámalová, 2008).

Distanční vzdělávání se tedy nezaměřuje pouze na vlastní proces učení a jeho aktéry, ale zahrnuje také relativně komplexní problematiku zajištění celého průběhu vzdělávání, včetně činnosti vzdělávací instituce, která nabízí tuto formu vzdělávání. Prostředky ICT jsou v široké míře používány ve vzdělávacím procesu, ale jsou využívány rovněž v administrativě, evidenci studia či v podpoře studentů.

V definici Zlámalové (2008) je zmíněn e-learning jako efektivní podpora distančního studia. Na jiném místě knihy autorka píše, že „hlavním didaktickým prvkem a technologickým prostředkem distančního vzdělávání se stává tzv. eLearning“ (s. 44). Tento názor může posloužit jako východisko odpovědi na otázku, jaký je vztah mezi distančním vzděláváním a e-learningem. Předchozí mapování problematiky poměrně přesvědčivě ukázalo, že jde o dva rozdílné přístupy ke vzdělávání, respektive k vyučování a učení. Není tedy možné chápat e-learning jako nejnovější fázi vývoje distančního vzdělávání, nejedná se ani o dva názvy pro stejné téma. Distanční vzdělávání představuje komplexní fenomén, který zahrnuje nejenom vlastní proces vyučování a učení, ale všechny další aspekty související s formálním institucionálním vzděláváním (administrativa a ekonomika studia, personální otázky, distribuce učebních materiálů atd.). E-learning pak, stručně řečeno, zahrnuje teorii i praxi vzdělávacího procesu, v němž jsou používány moderní technologie. E-learning tak postihuje pouze jednu, byť klíčovou, část distančního vzdělávání – učení a jeho podporu. Distanční vzdělávání tedy může integrovat e-learning do svých vzdělávacích strategií nejenom v rovině praktického využití prostředků ICT v učení, ale může čerpat rovněž z poznatků teorie a výzkumu e-learningu. Takové poznatky pak mohou být využity pro další rozvoj distančního vzdělávání, ať už jde o čistě distanční formy studia, nebo o různé podoby studia kombinovaného. Může jít o poznatky o učení prostřednictvím ICT, specifika jednotlivých technologií a jejich využití při učení nebo při

pedagogické komunikaci, možné negativní jevy související s nasazením ICT do vyučování a učení apod.

Moderní technologie mohou být rovněž prostředkem, jak lépe zpřístupnit distanční vzdělávání různým skupinám lidí. S tím souvisí tzv. otevřené učení (open learning; viz Bates, 2005) nebo také tzv. otevřené distanční učení[30] (Zlámalová, nedatováno). Bates charakterizuje otevřené učení jako cíl vzdělávací politiky, kdy základní ideou je odstranění jakýchkoliv bariér v přístupu k učení, ať už jako bariéru chápeme např. nedostatečné předchozí vzdělání nebo určitý hendikep – nikomu nemá být upřena možnost učit se. Digitální technologie představují účinný nástroj, jak tuto ideu naplnit. Idea otevřeného učení je tak rovněž velmi blízká současným trendům využívání internetu a dalších moderních technologií ve vzdělávání, ale také celoživotnímu učení (dostupnost informací, možnost jejich sdílení, snadné publikování poznatků apod.).

Nelze ovšem tvrdit, že distanční vzdělávání pouze těží z možností moderních technologií, resp. z rozvoje e-learningu. Distanční vzdělávání totiž může „nabídnout" e-learningu celou řadu (teoretických) inspirací či zkušeností. Distanční vzdělávání může být pro e-learning inspirativní v oblasti řízeného samostatného učení, individualizované výuky, komunikace mezi studenty a jejich učiteli aj. Cenné poznatky může přinést i zkušenost s používáním starších technických prostředků (video či televize), které je možné využívat rovněž v éře digitálních technologií. Jednou z klíčových oblastí, kde může být distanční vzdělávání oporou e-learningu, je metodika tvorby učebních materiálů a také metodika výuky.

30 Bates užívá termín open learning, Zlámalová uvádí termín open distance learning.